

Лекція 3.2. Міжнародна олімпійська система

План:

1. Загальна структура міжнародної олімпійської системи.
2. Міжнародний олімпійський комітет (МОК) і основні напрями його діяльності.
3. Міжнародні спортивні федерації (МСФ) і основні напрями їх діяльності.
4. Національні олімпійські комітети (НОК) і основні напрями їх діяльності.
5. Регіональні, континентальні та інші ігри. НОК у системі управління олімпійським спортом у різних країнах.
6. Міжнародна олімпійська академія і Олімпійський музей.

1. Загальна структура міжнародної олімпійської системи. Міжнародна олімпійська система – це складна, багаторівнева мережа організацій, яка функціонує як глобальний інститут, здатний координувати спортивну, культурну та освітню діяльність у понад 200 країнах. На відміну від державних структур, вона ґрунтується не на територіальній владі, а на добровільній приналежності, спільних цінностях та юридичному регулюванні через Олімпійську хартію. Її основу становлять три ключові компоненти: Міжнародний олімпійський комітет (МОК), міжнародні спортивні федерації (МСФ) та національні олімпійські комітети (НОК). Ця триєдина структура забезпечує баланс між централізованим стратегічним керівництвом, технічною експертизою з конкретних видів спорту та локальною реалізацією олімпійських ідеалів. До цієї системи також входять регіональні та континентальні ігри, Міжнародна олімпійська академія та Олімпійський музей – інституції, які відповідають за освіту, збереження спадщини та поширення олімпійської філософії. Разом вони формують унікальну модель транснаціонального управління, яка залишається дієвою навіть у часи геополітичних криз.

2. Міжнародний олімпійський комітет (МОК) і основні напрями його діяльності. На вершині системи знаходиться Міжнародний олімпійський комітет (МОК), створений у 1894 році на Конгресі в Сорбонні. МОК – це приватна, некомерційна, незалежна організація, яка володіє виключними правами на олімпійські символи, термінологію, прапор, гімн і девіз (“Citius, Altius, Fortius – Communiter”). Його основні напрями діяльності охоплюють стратегічне, правове, фінансове та дипломатичне поля. МОК визначає місце проведення Олімпійських ігор, затверджує програму змагань, гарантує дотримання Олімпійської хартії, координує роботу МСФ і НОК, а також здійснює фінансовий контроль через розподіл доходів від телеправ і спонсорських контрактів. Важливою функцією є захист автономії олімпійського руху від політичного тиску – МОК має право

призупиняти або виключити НОК, якщо той порушує принципи незалежності або допускає дискримінацію. Крім того, МОК активно займається розвитком олімпійського спадщини через програми освіти, сталого розвитку та підтримки молодіжного спорту, зокрема через Міжнародну олімпійську академію.

3. Міжнародні спортивні федерації (МСФ) – це спеціалізовані організації, які відповідають за конкретні види спорту на глобальному рівні (наприклад, ФІФА – футбол, UCI – велоспорт, FINA – водні види спорту). Вони є технічним ядром олімпійської системи. Основні напрями їхньої діяльності включають: розробку та оновлення правил змагань; організацію всесвітніх чемпіонатів і кубків; кваліфікацію атлетів до Олімпійських ігор; призначення суддів та технічних делегатів; боротьбу з допінгом у співпраці з Всесвітнім антидопінговим агентством (WADA); а також розвиток свого виду спорту в усьому світі. МСФ повинні бути офіційно визнані МОК і дотримуватися його Хартії. Хоча вони мають автономію у технічних питаннях, МОК може виключити вид спорту з олімпійської програми (як це було з софтболом у 2008 р. або боротьбою — тимчасово у 2013 р.), якщо МСФ не виконує вимог щодо гендерної рівності, глобального поширення або етичної поведінки.

4. Національні олімпійські комітети (НОК) є ключовою ланкою між глобальним рухом і національними спортивними системами. У 2024 році в системі МОК налічується 206 НОКів – їх кількість перевищує кількість держав-членів ООН, що відображає гнучкий підхід до політично чутливих територій. Основні функції НОК включають: представлення країни на Олімпійських іграх; координацію роботи національних спортивних федерацій; підготовку та делегування національної команди; просування олімпійських цінностей в освіті та суспільстві; організацію національних олімпійських академій. Згідно з Олімпійською хартією, НОК мають бути автономними від урядів, але на практиці ступінь цієї незалежності варіюється. У деяких країнах (наприклад, Франція, Німеччина) НОК тісно співпрацюють із міністерствами спорту, але зберігають право приймати незалежні рішення. У інших – зокрема в авторитарних режимах — НОК часто стають інструментом державної пропаганди, що створює напруженість із МОК. Прикладом ефективного НОК є комітет США (USOPC), який фінансується переважно за рахунок приватних доходів, або НОК Японії, який відіграв ключову роль у підготовці ігор Токіо 2020.

5. Регіональні, континентальні та інші ігри. НОК у системі управління олімпійським спортом у різних країнах. Окрім Олімпійських ігор, система включає регіональні та континентальні ігри, які слугують платформою для розвитку спорту на місцевому рівні та підготовки атлетів до світових змагань. До них належать: Азійські ігри, Африканські ігри, Панамериканські ігри,

Європейські ігри, Ігри Співдружності (хоча вони не підпорядковані МОК, але визнані ним).

Ці ігри організовуються континентальними асоціаціями НОК (наприклад, Європейськими олімпійськими комітетами) і часто включають види спорту, які не входять до олімпійської програми, але популярні в регіоні. Вони також дають можливість меншим країнам проявити себе на міжнародній арені.

6. Особливе місце в системі займають Міжнародна олімпійська академія (МОА) та Олімпійський музей. МОА, заснована в 1961 році в Олімпії (Греція), є освітнім центром, який проводить курси, семінари та наукові конференції для майбутніх лідерів спорту – студентів, тренерів, функціонерів. Її мета – передавати філософію Кубертена новим поколінням через діалог, дослідження та міжкультурний обмін. Олімпійський музей, розташований у Лозанні (Швейцарія), заснований у 1993 році, є живим архівом олімпійської історії. Він зберігає артефакти, медалі, уніформу, документи та мультимедійні експонати, які розповідають про еволюцію ігор від 776 р. до н.е. до сучасності. Обидві інституції фінансуються МОК і є частиною стратегії збереження нематеріальної спадщини олімпійського руху.

Таким чином, міжнародна олімпійська система функціонує як екосистема, де кожен компонент виконує свою роль: МОК – стратегічний лідер, МСФ – технічні експерти, НОК – національні амбасадори, а допоміжні інституції – зберігачі спадщини та провідники освіти. Саме ця складна, але збалансована структура дозволяє олімпійському руху залишатися живим і релевантним у ХХІ столітті, незважаючи на безперервні виклики з боку політики, економіки та технологій.

Питання для самоперевірки

1. Які три ключові компоненти утворюють ядро міжнародної олімпійської системи, і як вони взаємодіють між собою? Поясніть, як МОК, МСФ та НОК розподіляють обов'язки в процесі підготовки та проведення Олімпійських ігор.

2. Які основні повноваження має Міжнародний олімпійський комітет (МОК), і чому він вважається «власником» олімпійського руху? Наведіть приклади, коли МОК застосовував свої права щодо виключення виду спорту або санкцій щодо НОК.

3. Яку роль відіграють міжнародні спортивні федерації (МСФ) у забезпеченні технічної справедливості змагань? Чому МОК може виключити вид спорту з олімпійської програми, і які критерії він при цьому враховує?

4. Чому кількість національних олімпійських комітетів (206) не збігається з кількістю суверенних держав? Проаналізуйте, як МОК розв'язує політично

чутливі питання, пов'язані з участь країн на зразок Тайваню, Палестини або Косова.

5. Як функціонує національний олімпійський комітет у різних політичних системах? Порівняйте модель НОК у демократичній країні (наприклад, Німеччина) та в авторитарному режимі — як це впливає на їхню автономію та відповідність Хартії?

6. Яке значення мають регіональні та континентальні ігри (наприклад, Європейські, Азійські, Панамериканські) для розвитку олімпійського руху? Чи можуть вони замінити Олімпійські ігри для певних країн, і чому?

7. Як Міжнародна олімпійська академія (МОА) сприяє збереженню філософії Кубертена в ХХІ столітті? Які категорії учасників беруть участь у її програмах, і як це впливає на майбутнє управління спортом?

8. Яку функцію виконує Олімпійський музей у Лозанні, і чому він розташований саме там, а не в Олімпії? Як музей поєднує історичну пам'ять з сучасними освітніми технологіями?

9. Чи є система взаємодії між МОК, МСФ і НОК справді рівноправною? Аргументуйте, чи домінує один рівень (наприклад, МОК через фінансовий контроль), і як це впливає на рішення щодо програми ігор.

10. Як глобальні виклики (наприклад, кліматична криза, цифровізація, геополітичні конфлікти) впливають на функціонування олімпійської системи? Чи достатньо поточної структури для адаптації до цих змін, чи необхідна інституційна реформа?